

A surreal landscape painting. In the foreground, a green field is dotted with small trees and a tall, thin, dark pole. In the middle ground, a large, ornate Gothic tower with multiple spires and arched windows floats in the air. To the right, a smaller castle with a prominent blue-roofed spire sits on a hill. The background shows rolling green hills and distant mountains under a blue sky with light clouds. A large, intricate golden web-like structure, composed of many thin lines radiating from a central point at the top, covers the entire scene, creating a sense of being trapped or observed.

't Schrickelik Tempeest
Pulse Ensemble

't Schrickelik Tempeest

Pulse Ensemble

Stijn Claerhoudt

Willem Peek

Daan van der Schaft

Ernesto Schuddeboom

Met:

Wouter Lucassen

Ruben Timmer

Juun Voorhoeve

—

Informatie over de productie

Totale speelduur: 64:06

Opgenomen in de Onderwegkerk, Blauwkapel, Utrecht, Nederland, in maart en juni 2020.

Techniek door Leo Knikman

Geproduceerd door Pulse Ensemble

Gemaakt in Nederland

—

Production details

Total playing time: 64:06

Recorded in the Onderwegkerk, Blauwkapel, Utrecht, The Netherlands, in March/June 2020

Engineered by Leo Knikman

Produced by Pulse Ensemble

Made in The Netherlands

English summary

On the evening of the first of August 1674, the city of Utrecht was hit by a great summer storm that wreaked havoc in the entire region. This storm, later aptly dubbed 't *Schrickelik Tempeest*, "the Terrible Tempest", destroyed roofs and church towers throughout the city. The ongoing thunderstorm downbursts completely disintegrated the massive nave of St. Martin's Cathedral, also called the Dom Church. Already three centuries earlier, around 1374, a Dutch canon had prophesied great calamity for the Dom Church. In his treatise *Contra turrim Traiectensem*, Geert Groote, founder of the Modern Devotion, predicts the collapse of the Dom Tower. The tower however survived the storm and still stands tall. With this album the Pulse Ensemble lauds and laments the building and collapse of human constructions. For more information in English about the album as well as the song texts, we kindly refer to our website: www.pulseensemble.nl.

Voorwoord

Beste luisteraar,

In december 2013 zongen wij voor het eerst als kwartet samen op de Klassieke Muziekavond van onze middelbare school in Utrecht. Op Moederdag, vijf maanden later, volgde een eigen concert onder de naam Pulse Ensemble. Nu, zeven jaar verder, presenteren wij vol trots ons eerste album.

Het maakproces verliep stormachtig. Precies toen de eerste opnames zouden gaan plaatsvinden, kondigde het nieuws een 'intelligente lockdown' aan. Uiteindelijk hebben we het album in twee periodes opgenomen in het kleine kerkje van Blauwkapel, vlakbij Utrecht.

Onder de opgenomen werken bevinden zich enkele opnamepremières. Jan Brugmans *Ik heb gheiaecht mijn leven lanc* is voorzover wij weten nog niet eerder opgenomen, net als Radbods *In translatione beati Martini* en Richard Hols *Gebed in den Storm*. Wij zijn daarnaast verheugd een speciaal voor ons gecomponeerd werk te kunnen presenteren: Kurt Bikkembergs schreef *Canzone 164 di Francesco Petrarca* ter ere van ons vijftigjarig bestaan in 2019.

Dit album is het resultaat van onze 'Utrechtse periode', die overigens nog niet afgesloten is. Nog steeds buigen wij ons over de muziekgeschiedenis van Utrecht en de verhalen die daarbij komen kijken. Maar we kijken ook verder. In de zomer van 2021 beginnen wij *Stichting Hadewijch*. Met deze stichting, die we samen met dit album presenteren, zetten wij ons in voor het onderzoeken en ten gehore brengen van muziek uit het Nederlands taalgebied, waarbij we eigentijdse muziek niet uit de weg gaan.

De liefde voor de stad die ons grootbracht en onze hang naar het stormachtige in de muziek, maken dat alle ingrediënten aanwezig zijn voor een album over de meest beruchte ramp uit de Utrechtse geschiedenis: de verschrikkelijke storm die op 1 augustus 1674 het middenschip van de Domkerk verwoestte, *'t Schrickelik Tempeest*.

Daan, Ernesto, Stijn en Willem

17 juni 2021

Inleiding

De eerste verhandeling over de ineenstorting van de Dom dateert niet van 1674, maar reeds 300 jaar daarvoor. In het traktaat *Contra turrim Traiectensem*, “Tegen de Utrechtse toren”, leverde de Utrechtse domkanunnik Geert Grootte in de jaren zeventig van de veertiende eeuw felle kritiek op de kerk. Kenmerkend voor Groottes revolutionaire inslag opent het traktaat met de slagzin *Qui non est mecum contra me est*, “Wie niet met mij is, is tegen mij”. Grootte was toen al een preekverbod opgelegd en hij richtte zich daarom in geschreven woord tot het volk. In zijn vertoog keert hij zich tegen de Utrechtse bisschop en diens aflaathandel, waarmee de bouw van de extravagante Domtoren werd bekostigd. De Domtoren, die toen bijna voltooid was, vond Grootte een teken van decadentie, slechts gebouwd om ijdele bewondering te wekken. Bovendien was de toren opgetrokken met een zwakke fundering op waterige zandgrond en zou hij met geen mogelijkheid lang overeind blijven staan. Uiteindelijk stortte niet de Domtoren in, maar het middenschip, door een combinatie van geldbesparing op de constructie en hevige valwinden tijdens een zomerstorm. Hoewel de Domtoren het geprofeteerde onheil glansrijk overleefde, spreekt Groottes waarschuwing nog altijd tot de verbeelding.

In de Utrechtse cultuur van de late middeleeuwen was de Sint-Maartenskerk, de Dom, het centrum van het stadse leven. Met de bouw van een Gotische toren streefden de bisschoppen naar internationale prestige. Op bijna alle dagen van het kerkelijk jaar vonden er tegelijkertijd meerdere verplichte vieringen plaats, waarbij stedelingen hun werk moesten neerleggen om de processies bij te wonen. Elk van deze vieringen ging vergezeld van muziek: de stad liet van heinde en verre muzikanten, trommelaars, blazers en tokkelaars aantrekken. In de kerken zongen vaste kanunniken en koorknapen Gregoriaans, maar waarschijnlijk ook liturgische polyfonie. Utrechtse geleerden vlogen op hun beurt in omgekeerde richting uit, naar universiteiten van bijvoorbeeld Leuven en Parijs, om terug te komen met nieuwe kennis en muziek.

Grootte stond niet alleen in zijn protest tegen deze ontwikkelingen. Stedelijke kapittels, zoals dat van de Mariakerk, waren niet tevreden over de verreikende macht van de bisschop. Zij zochten naar eigen manieren om hun vieringen vorm te geven. Sommige stedelijke gelovigen waren ook op persoonlijke wijze betrokken bij het geloof, daarvoor ontstond steeds meer ruimte. Mystieke teksten vormden een leidraad: In kloosters en gemeenschappen zongen broeders en zusters ‘van het gemene leven’ teksten in de volkstaal waarin de zanger direct communiceert met het hogere. Deze liederen bezingen de *minne*, waarbij de ik-persoon verlangt naar mystieke eenwording met een geliefde.

Deze nadruk op individualiteit en intiemere geloofsbeleving gepaard met de kritiek op de kerk culmineerde uiteindelijk in een breed gedeelde wil tot kerkhervorming. Grootte wakkerde daarmee als voorloper een andere grote storm aan, de Beeldenstorm, die in de zestiende eeuw door de Nederlanden raasde met scheuren in de kerk tot gevolg.

Op de reformatie volgde een contrareformatie, in de Noordelijke Nederlanden zichtbaar in schuilkerken en voorzichtige barokke muziek. De contrareformatie kwam daarnaast binnen door middel van oorlog: in het Rampjaar 1672 bezette het Franse leger Utrecht. Het bracht de stad financieel aan de afgrond, dankzij de 8000 soldaten die ze plots moest onderhouden. De Fransen namen de Domkerk in gebruik voor de katholieke eredienst, nadat ze de preekstoel uit de kerk hadden gehaald en daarna geselsd. In 1673 verlieten de Fransen de provincie. Ze lieten de stad gebroken en failliet achter.

Een volgende ramp volgde niet lang daarna. Op 1 augustus 1674 velde de zomerstorm 't *Schrickelik Tempeest* kerktorens en daken in heel de streek. In Utrecht sneuvelde onder andere de Jacobitoren, de kap van de Buurkerk en de spitsen van zowel de Pieterskerk als het Agnietenklooster – ook het kerkje van Blauwkapel liep ernstige schade op. Tot overmaat van ramp trof de storm ook de Domkerk. Niet de toren, maar het kolossale middenschip van de Dom stortte in. Het Domplein lag bezaaid met hopen puin en brokstukken, die spoedig achter een geïmproviseerde muur werden verborgen. Het puin zou nog 50 jaar blijven liggen.

De Domtoren is een onvoltooid bouwwerk dat in 2021 weer in de steigers staat. Afbrokkende ornamenten zijn in kaart gebracht, nieuwe komen ervoor in de plaats. Het album 't *Schrickelik Tempeest* bezingt ruïnes, restauraties en nieuwe vormen en composities. Muziek over hoogmoed, durf, ijdelheid en leegte, grote en kleine gebaren. Dit album gaat daarom ook over alle mensen die betrokken zijn geweest bij de Dom, al zo'n twee millennia immers speelt het Utrechtse leven zich af rondom die plek.

Voor Utrechters is de Domtoren nog steeds het symbool dat het misschien altijd al geweest is, hoeveel conflict en stormgebruis er ook plaatsvond rondom de toren. Vanuit verschillende richtingen raast 't Schrickelik Tempeest door ons album, maar uiteindelijk beklijft één ding: de Domtoren trekt zich er weinig van aan en staat nog steeds fier overeind. Zoals Geert Groote zelf al schreef:

Elke toerist derhalve, die de stad nadert of haar doorkruist staat verbaasd als hij deze hoogte en deze omvang ziet en blijft staan als hij de toren in het oog krijgt. Hij wendt zijn ogen weetgierig naar de details. Hij tracht de hoogte te schatten en wat hij door zijn onderzoek niet te weten kan komen, zal hij aan de inwoners vragen. En dan zullen [...] lofspraken op de toren loskomen.

Beknopte bibliografie

Geert Groote, *Contra turrim Traiectensem*, ca. 1374; vert.: R.R. Post. Nijmegen, 1966. DBNL 2009. Citaat: p. 25.
A. F. E. Kipp, Daan Claessen en René de Kam, *De Utrechtse Domtoren: De trots van de stad*, Utrecht: Uitgeverij Matrij, 2014.

Werken

01.	In translatione beati Martini	Sint-Radbod van Utrecht	5:27
02.	Gloria	Anon.	4:04
03.	Canzone 164 di Francesco Petrarca	Kurt Bikkembergs	6:42
04.	Quid prodest stulto Wouter Lucassen <i>chitarrone</i> Juun Voorhoeve <i>viola da gamba</i>	Orlandus Lassus	2:58
05.	Domine si tu es	Nicolas Gombert	7:02
06.	Gebed in den storm Ruben Timmer <i>tenorsolo</i>	Richard Hol	6:23
07.	Sceiden Juun Voorhoeve <i>viola da gamba</i>	Anon.	5:27
08.	Krantenbericht		1:02
09.	Ecce quomodo moritur	Alphons Diepenbrock	5:39
10.	Datemi pace	Cypriaan De Rore	3:24
11.	Mille regretz	Josquin Desprez	2:27
12.	Psalm 90 'Tu as été'	J.P. Sweelinck	3:27
13.	Ic heb geiaecht mijn leven lanc Stijn Claerhoudt <i>tamboerijn</i> Marijke Mulder <i>trommel</i> Ernesto Schuddeboom <i>luit</i> Juun Voorhoeve <i>viola da gamba</i>	Jan Brugman	7:22
14.	O vrede (uit De triomfeerende min) Wouter Lucassen <i>chitarrone</i> Juun Voorhoeve <i>viola da gamba</i>	Carel Hacquart	2:10

Pulse Ensemble

Het zangkwartet Pulse Ensemble bestaat uit Stijn Claerhoudt (1995), Willem Peek (1998), Daan van der Schaft (1995) en Ernesto Schuddeboom (1998). Allemaal hebben zij een achtergrond op de Kathedrale Koorschool Utrecht, het Kathedrale Koor Utrecht en het Christelijk Gymnasium Utrecht. In 2014 richtten ze het Pulse Ensemble op, een vocaal kwartet met een focus op muziek met een relatie tot het Nederlands taalgebied. Hiervoor doen ze onderzoek naar originele manuscripten en verdiepen ze zich in de historische context van de totstandkoming van de muziek en de uitvoeringspraktijk. Ze voeren experimenten in interpretatie en improvisatie uit en onderzoeken daarbij de uiterste mogelijkheden van een partituur. Hiernaast ontsluiten ze verborgen repertoire en zoeken ze tegelijkertijd naar dwarsverbanden met nieuwere werken.

Het Pulse Ensemble treedt op in binnen- en buitenland, op straat, in muziekgebouwen en kerken. Sinds 2014 heeft ze opgetreden in onder andere Lourdes, Assisi en Krakau. In 2019 verzorgde het ensemble een concert op het oudmuziek festival *Song of our Roots* in Jaroslaw, Polen. In december van dat jaar volgde een concert bij het Internationaal Kamermuziek Festival Utrecht, georganiseerd door Janine Jansen.

Comité van Aanbeveling: Kurt Bikkembergs

Instrumentalisten

Wouter Lucassen (theorbe)

Wouter Lucassen begon op elfjarige leeftijd met klassiek gitaar, werd in zijn studietijd gegrepen door de luitmuziek en kreeg op de renaissance- en de barokluit les van Gusta Goldschmidt, een pionier op het gebied van de oude muziek. Momenteel speelt hij renaissanceluit, theorbe en vihuela en studeert hij bij Willem Mook. Hij speelt op instrumenten die voor hem zijn gebouwd naar het voorbeeld van zestiende- en zeventiende-eeuwse originelen die in musea bewaard zijn gebleven. Hij speelt theorbe bij het Haags Barokgezelschap, is lid van het ensemble Stellamusic, en werkt daarnaast graag op projectbasis samen met andere ensembles. Ook is hij actief als bestuurslid van de Nederlandse Luitvereniging.

Ernesto Schuddeboom (luit)

Juun Voorhoeve (viola da gamba)

De Utrechtse gambiste Juun Voorhoeve vervolgde haar studie Klinische Psychologie in Leiden met een opleiding op het Rotterdams Conservatorium met als hoofdvak gitaar, bijvak dwarsfluit, met aantekening Kamermuziek en Ensemble-leiding. Ze behaalde haar Diploma Uitvoerend Musicus. Ook behaalde ze een diploma Dispokinesis (Van de Klashorst). Vervolgens reisde ze over de wereld met haar Nederlands Gitaarduo, met Erik Otto. Ze gaf concerten, masterclasses en werkte samen met artiesten als Liesbeth List, Marjanne Kweksilber en Wynanda Zeevaarder. Gambalessen volgde ze bij Paulina van Laarhoven en Nicholas Milne. Met haar ensembles Carminis Consort en Coprarius Consort, alsook in andere samenstellingen, geeft ze dikwijls uitvoeringen op verschillende podia.

Solist

Ruben Timmer

Ruben Timmer zingt al vanaf zijn vierde en volgde onder andere zanglessen bij Nathan Tax, Gulian van Nierop en William Knight. Onder leiding van dirigenten als Jos van Veldhoven, Yuval Weinberg, Fokko Oldenham en Peter Dijkstra zong hij in onder meer het vocaal ensemble MUSA, het Nederlands Studenten Kamerkoor, Toonkunst Amsterdam en het internationale koorproject EuroChoir.

De laatste jaren is hij ook steeds actiever als solist. Zo zong hij als tenor onder andere solo's in Krönungsmesse van Mozart en het Raua Needmine van Veljo Tormis. Onlangs zong hij als tenorsolist in een jubileumprogramma van kamerkoor Lingua Musica in Leiden, onder leiding van Hans Noijens.

Componist en regie-adviseur

Kurt Bikkembergs

Kurt Bikkembergs werd geboren te Hasselt in 1963. Hoewel hij in zijn jonge jaren een carrière als voetballer ambieerde, was de aantrekkingskracht van de muziek toch te sterk. Hij volgde zijn opleiding aan het Lemmensinstituut in Leuven, waar hij al snel een muzikaal multitalent bleek te zijn; daarvan getuigen zijn eindexamen diploma's muziekpedagogie, compositie, koorleiding en orkestdirectie. Ook na zijn studie gooidde hij hoge ogen met zijn composities en zijn werk als dirigent. Zo won hij onder andere de Cera Jeugd en Muziekprijs Vlaanderen in 1993 en het Gulden Spoor in 2003. Bikkembergs was van 2002 tot 2008 artistiek leider van de Vlaamse Opera. In 2010 richtte hij Montefagorum Productions op, een cd-label voor Vlaamse hedendaagse koormuziek. Ook met zijn koor Capella di Voce heeft hij zich altijd ingezet voor het verspreiden en in ere houden van Vlaamse en Nederlandse hedendaagse koormuziek. Als docent en koorleider van het Lemmensinstituut en artistiek leider van het Nederlands Studenten Kamerkoor (2012-2018) was en is Bikkembergs een groot inspirator voor de jeugd. Niet alleen op muzikaal gebied, maar ook op filosofisch gebied heeft hij de studenten wijze lessen te bieden.

Opname en techniek

Leo Knikman

Geluidsvormgever Leo Knikman heeft een groot deel van zijn professionele leven doorgebracht in de Hilversumse studio's van de NPO. Daar specialiseerde hij zich in geluidsproducties met een 'storytelling' karakter, zoals hoorspel en radiodocumentaire. Producties van zijn hand wonnen prestigieuze prijzen als de Zilveren Reissmicrofoon, Prix Italia en Prix Europa. Daarnaast werkte hij mee aan talloze muziektheaterproducties en live evenementen.

Over de werken

01. Sint-Radbod van Utrecht: In translatione beati Martini

Deze sequens is afkomstig uit het Prosarium van de Utrechtse Mariakerk, een gezangenboek met Gregoriaanse sequensen voor het liturgisch jaar, die meestal werden uitgevoerd tijdens misvieringen na het *Alleluia*. Het manuscript is in de dertiende eeuw vervaardigd, maar veel van de teksten en melodieën zijn al rond het jaar 900 in Utrechtse kringen terechtgekomen, dankzij bisschop Radbod van Utrecht (850-917). Deze studeerde, voor hij bisschop werd, aan het hof van keizer Karel de Kale. Radbod zou veel Gregoriaanse sequensen, die oorspronkelijk in het Zwitserse Sankt Gallenklooster geschreven waren, naar het Utrechtse bisdom hebben gebracht. De tekst *In translatione beati Martini* heeft Radbod mogelijk zelf heeft geschreven in hoedanigheid van Utrechtse bisschop. In de tekst roept hij samen met het 'koor van Utrecht' de stadspatroon Sint-Maarten aan voor bescherming en aanbeveling bij God. Radbods bisschopszetel bevond zich trouwens niet in Utrecht, dat destijds bezet was door de Denen, maar in Deventer. Dat gaf de smeebede in het gedicht allicht enige urgentie. De sequens klonk bij de jaarlijkse herdenking van de overdracht (*translatio*) van de relieken van Sint-Maarten. De Utrechtse bisschopskerk bezat in die tijd veel relieken van de stadspatroon. Waarschijnlijk werd de sequens elk jaar op 4 juli in meerdere Utrechtse kerken gezongen, tot aan de Reformatie. Gideon Versteegen, classicus, heeft de tekst op ons verzoek vertaald.

Bron: N. de Goede S.C.J. (red.), *The Utrecht Prosarium*, Monumenta musica Neerlandica (MMN), Amsterdam: Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis, 1965.

02. Anon.: Gloria

Dit driestemmige Gloria komt uit fragmenten van polyfonie die versnipperd zijn aangetroffen. De snippers dienden als versterking in de beschermende schutbladen van zestiende-eeuwse gedrukte boeken van de Utrechtse advocaat Evert van der Poll (1565-1602). De snippers zijn afkomstig van verschillende manuscripten, die gemaakt of gebruikt zijn in Utrecht of omgeving. Dit Gloria is het oudst bekende polyfone liturgische werk uit Utrecht en doet denken aan de 'Ars Subtilior' van het veertiende-eeuwse Avignon. Het bestaan van de schutbladen is al een eeuw bekend, maar pas sinds 2014 is dit specifieke misfragment uitvoerbaar. Dat is te danken aan Eliane Fankhauser, die aan de Universiteit Utrecht promoveerde op polyfonie in de laatmiddeleeuwse Nederlanden. Met behulp van UV-straling en fotobewerking heeft ze het notenschrift, dat voorheen onleesbaar was, zichtbaar gemaakt.

Bron: Fankhauser, Eliane, *Recycling Reversed : Studies in the History of Polyphony in the Northern Low Countries Around 1400* [dissertation], Utrecht University Repository, 2018.

03. Kurt Bikkembergs: Canzone 164 di Francesco Petrarca

Op Goede Vrijdag van het jaar 1327 valt de blik van de dan 22-jarige Francesco Petrarca tijdens de mis in de Église Sainte-Claire in Avignon op een wonderschoon meisje van stand, Laura de Noves. Hij is op slag verliefd, zij echter is reeds getrouwd en zeer kuis en dus onbereikbaar. Of Laura echt bestaan heeft of dat ze een dichterdelijk personage is in Petrarca's werk, is onbekend. Feit is dat hij na de ontmoeting zijn hele leven voor haar heeft geschreven. Met haar als geliefde gaf hij zeer bewust zijn kunstenaarschap vorm. Zo verwijst hij naar zichzelf als de eerste dichter sinds de oudheid die gelauwerd is, "poet laureate". Hij benadert zijn Laura-gedichten als samenhangend geheel, wat andere dichters van zijn tijd niet doen: zijn hele leven blijft hij schaven aan de gedichten en hun volgorde in de bundel. Over een periode van 40 jaar wijdt hij 366 gedichten aan Laura, tot ver na haar vermeende dood. Het geheel heeft als overkoepelende titel *Reum Vulgarium Fragmenta* maar staat inmiddels beter bekend als *Il Canzoniere of Rime Sparse*, en is van onschatbaar waarde voor de wereldliteratuur. Met zijn vroegste historische besef schreef Petrarca het dan ook om zichzelf onsterfbaar te maken. Het werk zette onder andere de sonnet als dichtvorm definitief op de kaart.

In het eerste deel van het Sonnet 164 schiep Petrarca het beeld van een roerloze nacht, waarin alles slaapt. De enige die wakker ligt, is de dichter zelf, getergd door gedachten aan zijn onbeantwoorde liefde. Het brengt zijn gemoed in een oorlogstoestand. In het tweede deel van het gedicht beschrijft hij hoe deze verzengende liefde hem zowel kracht geeft, als kapot maakt.

Kurt Bikkembergs zette Canzone 164 speciaal voor het Pulse Ensemble op muziek. Het werk beleefde de wereldpremière op 9 mei 2019 in Utrecht, op een concert ter gelegenheid van het vijfjarig bestaan van het Pulse Ensemble. Hij is niet de eerste componist die met dit sonnet aan de slag ging; Cypriaan De Rore en Monteverdi gingen hem voor. Dat deze grote meesters een voorbeeld waren voor Bikkembergs bij het schrijven van dit werk is duidelijk te horen aan de vele verwijzingen die hij in zijn compositie verwerkt heeft. Zo is het begin van het werk wat ritme en tempo betreft identiek aan de compositie van Monteverdi, maar dan wel in Bikkembergs eigen klankbeeld. Ook het contrapunt waarmee het tweede deel begint is een moderne verwijzing naar de oude meesters. Hierin speelt Bikkembergs veelvuldig met de afwisseling tussen mineur- en majeurakkoorden, wat duidelijk de tegenstrijdigheid van het zoete en het bittere van Petrarca's liefde voor Laura laat horen.

04. Orlandus Lassus: Quid prodest stulto

Wellicht droegen Lassus' patronen hem op motetten als *Quid prodest stulto* te schrijven wanneer ze in een berouwvolle stemming waren. De tekst, die gebaseerd is op Spreuken 17:16 en verder, bestaat uit een preek in vier lessen over de wezenloosheid, of ijdelheid, van aardse successen. De tekst waarschuwt tevens: "Wie zijn huis hoog bouwt, zoekt naar zijn ineenstorting", een voorspelling die Geert Grootte later in zijn traktaat *Contra turrim Traiectensem* doet over het lot van de Domtoren. De tekst sluit gepast af met de tekst "Ijdelheid der ijdelheden en alles is ijdelheid" uit het Bijbelboek Prediker. In zijn traktaat tegen de bouw van de Dom is *vanitas* (ijdelheid) een eigenschap die Geert Grootte, naast *curiositas* (weetgierigheid), *iacantia* (pronkzucht) en *superbia* (hoogmoed), toevees aan de Domtoren.

Het motet bestaat uit een melodieuze polyfoon vlechtwerk van vier stemmen dat herinnert aan weelderige gotische kathedralen en een vijfde stem, de *cantus firmus*, die op haast storende wijze, en enkel op de tekst *Vanitas vanitatum et omnia vanitas*, hetzelfde vreemde en nagenoeg palindrome motief elfmaal op verschillende hoogtes herhaalt. Terwijl de *cantus firmus* zijn laatste noot als pedaaltoon aanhoudt brengen de overige stemmen, homofoon, over twee afwisselende akkoorden, zonder enig spoor van melodievoering en op de tekst en het ritme van de *cantus firmus* het eigenaardige motetje tot een – misschien overdadig – einde.

Bron: Dolores Pesce, "Lasso as Historicist", in *Hearing the Motet: Essays on the Motet of the Middle Ages and Renaissance*, 1998.

ORLANDE.

Vanitas Vanitatum & omnia vanitas Vanitas Vanitatum & omni-

a vanitas .ij. Vanitas Vanitatum & omnia vanitas. .ij.

Vanitas Vanitatum & omnia vanitas .ij.

Vanitas Vanitatum & omnia vanitas .ij.

05. Nicolas Gombert: Domine si tu es

Nicolas Gombert (ca. 1495 Vlaanderen – ca. 1560 onbekend) werd in 1526 door keizer Karel V als hofzanger en componist in dienst genomen en reisde in die functie door heel Europa, al verbleef hij vooral in Spanje. Aan dit leven kwam echter plotseling een einde toen Gombert zich vergreep aan een van zijn koorknapen. De keizer veroordeelde hem tot dwangarbeid in de galeien en liet hem pas weer jaren later in genade vrij, hoewel Gombert zijn positie aan het hof niet meer terugkreeg. De zestiende-eeuwse wiskundige Cardanus schrijft dat de keizer tot vergeving werd bewogen door een “zwanenzang” van Gombert, maar laat in het midden wat die zwanenzang precies is. Het is mogelijk dat deze zwanenzang het in 1539 geschreven eerste boek met vierstemmige motetten is, waar onder andere het motet *Domine, si tu es* in stond. Deze optie is niet alleen aannemelijk door de datum waarop dit boek verscheen, namelijk kort na zijn verwijdering van het hof, maar ook door de thema’s die een centrale rol spelen in dit boek: boetedoening en verlossing.

De roep om verlossing van de eigen zonden klinkt het luidst in *Domine, si tu es*, dat vertelt over hoe Petrus dreigt te verdrinken in een heftige storm. Doodsbang strekt hij zijn hand uit en smeekt om redding, waarna Jezus zijn hand vastpakt. Wanneer Gombert dit motet precies schreef is onbekend, maar er valt haast niet te ontsnappen aan de gedachte dat Petrus’ schreeuw om hulp eigenlijk van Gombert zelf komt en gericht is aan de keizer. Het theater karakter van het motet ondersteunt dit. Gombert was een meester van de polyfonie, de compeerstijl waarbij de zangers bijna nooit tegelijkertijd inzetten of dezelfde tekst zingen. Hij week eigenlijk nooit van die regel af, wat het des te opvallender maakt dat hij dat in *Domine, si tu es* juist wel doet. De meest emotionele momenten in de tekst, zoals “timuit” (“hij was bang”) en “Domine, salvum me fac!” (“Heer, red mij!”), laat Gombert volgen op een stilte, waarna alle zangers tegelijkertijd inzetten. Het feit dat Gombert een voor hem ongebruikelijk stijfijgureur inzet om dit motet extra zeggingskracht te geven, maakt dat *Domine, si tu es* overkomt als een persoonlijke smeekbede van de componist om verlossing.

06. Richard Hol: Gebed in den Storm

195 jaar na de Domstorm werd Richard Hol aangesteld als organist van de Domkerk. Hol werd in 1825 geboren te Amsterdam als Rijk Holle. Hier genoot hij ook zijn opleiding tot organist, componist en dirigent. Hij bleek een groot talent en interesse voor muziek te hebben, getuige ook het feit dat hij op zijn negentiende al de muziekopleiding afsloot en een loopbaan als pianist en dirigent begon. In 1856 schreef hij *Gebed in den Storm*, als onderdeel van een driedelige werk voor mannenkoor. De teksten van deze werken kwamen van Frisius, een pseudoniem van de dichter H.G.H. Groenewegen. *Gebed in den Storm* verhaalt over een schip dat door een woeste stormwind op de klippen dreigt te lopen. De bemanning heeft de moed al bijna verloren, als de kapitein van het schip ze eraan herinnert vooral op God te vertrouwen: hij zal ze door de zeestorm leiden! Hol wist nog niet hoezeer hij zelf deze tekst later in zijn leven nog nodig zou hebben. In 1858 sloeg het noodweer in zijn leven toe: hij verloor in korte tijd zijn vrouw, zijn pasgeboren zoontje, zijn zus en zijn beide ouders. Of er toen ook iemand was die hem vertelde niet de moed kwijt te raken, is niet bekend, maar duidelijk is wel dat het leven Hol later meer toelachte. In 1862 vertrok hij naar Utrecht, waar hij directeur werd van het orkest Collegium Musicum Ultrajectinum en ook de leiding op zich nam van de afdeling Utrecht van de Maatschappij tot Bevordering der Toonkunst, twee functies die hij vervulde tot zijn dood. Naast zijn benoeming als Domorganist van 1869 tot 1888 bleef hij componeren, gaf hij les aan enkele grote namen zoals Willem Mengelberg en Johan Wagenaar en kreeg hij met zijn tweede vrouw een gezin met zes kinderen. Zijn voorliefde voor de destijds moderne muziek en zijn onvermoeibare inzet maakten hem tot één van de belangrijkste mensen in het Utrechtse muziekleven van de negentiende eeuw.

Tegenwoordig is Hol als componist vooral bekend door zijn symfonieën; zijn vele werken voor mannenkoor zijn in de vergetelheid geraakt en worden ook niet meer uitgegeven. Voor de opname van *Gebed in den Storm* hebben wij het originele handschrift van Richard Hol gebruikt, dat ligt opgeslagen in het Nederlands Muziek Instituut in Den Haag.

Alphons Diepenbrock
23 Oct 1913
AE 119

Maestoso

Tenore

pp *Ecce quomodo moritur vir justus*

Piafisi

pp *et nemo proci pit cor. de* *Et nemo proci pit cor. de*

Piu mosso

① *Et nemo proci pit cor. de* *sedu vire jus ti tol*

vi. ri

09. Alphons Diepenbrock: *Ecce quomodo moritur*

Toen Diepenbrock (Amsterdam, 2 september 1862 - aldaar, 5 april 1921) in 1906 het werk *Hymnus de Spiritu Sancto* voor mannenkoor schreef, moest het eerst nog worden goedgekeurd voor gebruik in de liturgie. Daarvoor stuurde hij het op naar de officiële beoordelingscommissie voor rooms-katholieke kerkmuziek, maar Diepenbrock kwam van een koude kermis thuis; zijn werk werd afgekeurd vanwege zaken als "sterke modulatie" en "overmatig chroma dat te kort doet aan de rustige waardigheid". Diep gekwetst weigerde Diepenbrock zijn muziek aan te passen en hij heeft daarna nooit meer een compositie geschreven voor de katholieke liturgie.

Ook het in 1913 geschreven *Ecce quomodo moritur* was niet voor de liturgie bedoeld. Of deze compositie de goedkeuring van de commissie had kunnen wegdragen is maar zeer de vraag, aangezien de door Wagner geïnspireerde modulaties en chromatische lijnen ook in *Ecce quomodo moritur* sterk aanwezig zijn.

Het feit dat Diepenbrock niet voor de liturgie schreef maakte hem misschien wel vrijer in het omgaan met de tekst, die in de liturgie normaal wordt gezongen op Stille Zaterdag. Als afgestudeerd classicus (als componist was hij autodidact) was hij altijd heel bewust bezig met de teksten bij zijn werken. In deze compositie heeft Diepenbrock zelf een woord toegevoegd aan de tekst: het woord "vir" (man) in de eerste regel. Dit zou een verwijzing kunnen zijn naar zijn vriend W.G. Hondius van den Broek, die op 12 september 1913 zelfmoord had gepleegd. In dat geval is Diepenbrocks *Ecce quomodo moritur* op te vatten als een muzikaal *In memoriam*.

10. Cypriaan De Rore: Datemi pace

Van 1546 tot 1559 was Cypriaan De Rore (1515 of 1516 - 1565) Maestro di Capella in Ferrara, in dienst van de erudiete kunstliefhebber graaf Ercole II d'Este. Tijdens zijn leven werd De Rore beschouwd als 's werelds meest begaafde madrigalist en stond hij bekend als 'Il Divino Cipriano'. Door uitgevers in Venetië werd om zijn madrigalen dan ook flink gestreden. Uiteindelijk werd *Datemi Pace* opgenomen in *Il secondo libro de madrigali a quatro voci* (1557), samen met werken van Giovanni Pierluigi da Palestrina. De tekst van het madrigaal is het sonnet Canzoniere 274 *Datemi pace, o duri miei pensieri*. Net als de tekst die Bikkembergs gebruikt heeft voor zijn opdrachtcompositie is dit gedicht afkomstig uit de *Rime Sparse* geschreven door Francesco Petrarca.

In Canzoniere 274 beklagt de dichter zijn lot, wanneer hij niet alleen van buitenaf wordt gekweld door vijanden, maar ook zijn innerlijke gemoed en gedachten hem niet met rust laten. De Rore volgde de gebeurtenissen aan het hof op de voet, en met zijn composities en tekstkeuzes gaf hij commentaar op het laatste nieuws. In de tijd dat het madrigaal geschreven werd, voerde graaf Ercole II d'Este een verwoede diplomatieke strijd om zijn positie te handhaven tussen de grootmachten van de Franse kroon, de Habsburgers en het pausdom. Het is dus goed mogelijk dat het liefdesgedicht van Petrarca in handen van De Rore een tweede, politieke betekenis heeft gekregen.

Bron: B. Hanning, *Music in Italy on the Brink of the Baroque*, Renaissance Quarterly, 37(1), 1-20, (1984).

11: Josquin Desprez: Mille regretz

In 1538 verwees de Spaanse componist Luis de Narváez naar het chanson *Mille regretz* als "La canción del emperador". Hoewel Josquin Desprez (ca. 1450 - Condé, 1521) de melodie waarschijnlijk niet heeft gecomponeerd – het was eerder een troubadourslied – schreef hij wel de bekendste polyfone versie van het werk. De keizer smulde ervan en daarom verwerkten de componisten aan zijn hof, zoals Cristóbal de Morales en Nicolas Gombert, het vaak in hun missen en motetten.

Na het werken aan vele Europese hoven, ging Josquin in 1504 terug naar 'huis', Condé, waar hij eerder gewoond had. Van daaruit onderhield hij contacten met het hof van Margaretha van Oostenrijk die landvoogdes was van de Nederlanden, namens haar neef Karel V. In 1520 heeft Josquin de keizer misschien nog ontmoet, toen deze ene 'Joskin' verzocht naar Brugge of Mechelen te komen om nieuwe chansons te presenteren. Toen heeft Karel vast ook zijn meest geliefde chanson willen horen, of misschien wel leren kennen.

Met *Mille regretz* verlaat Josquin de vastgelegde vormen van het chanson, door niet de meestal driestemmige vormen ballade, rondeau of virelai te gebruiken. Hij strekt het korte gedicht uit over traag, slepend contrapunt. De stemmen verhouden zich tot elkaar door imitatie, waarbij elke stem naar de voorgrond treedt om de voorgaande te imiteren. In de spanning die ontstaat in dat obsessieve imiteren klinkt het sterkst door hoe de zanger treurt om een verloren geliefde.

12: J.P. Sweelinck: Psalm 190 'Tu as été'

Tijdens zijn leven stond Sweelinck tot ver in het buitenland bekend als begenadigd organist, componist en pedagoog. Van heinde en verre kwamen organisten naar Amsterdam om bij hem in de leer te gaan. De muziek die hij heeft laten uitgeven bestaat echter niet uit orgelmuziek maar voornamelijk uit composities geschreven voor vocaal ensemble. De vier boeken met zettingen van alle 150 Geneefse psalmen beschouwd Sweelinck als zijn *magnum opus*. Het boek met de eerste 50 psalmzettingen verscheen in 1604, het vierde en laatste boek verscheen een week na Sweelincks overlijden in 1621. Deze Franstalige zettingen waren hoogstwaarschijnlijk niet bedoeld voor gebruik in de Oude Kerk, aangezien daar de psalmen uitsluitend in het Nederlands gezongen werden. In die tijd waren in Amsterdam de zogeheten *collegia musica* razend populair. Amateurmuzici uit de gegoede burgerij kwamen hierbij samen om muziek te maken onder begeleiding van beroepsmuzici. De eerste bundels van Sweelincks psalmzettingen zijn dan ook

opgedragen aan de “heren burgemeesters” en aan een aantal voorname kooplieden uit de stad. Deze psalmen zijn dus bedoeld voor uitvoering in kleine bezetting in huiskamersfeer.

Stuk voor stuk zijn de psalmzettingen een bewijs van Sweelincks absolute beheersing van de stijl van de Franco-Vlaamse polyfonie. Psalm 90 is hierop geen uitzondering. De originele Geneefse psalmmelodie wordt door Sweelinck vervlochten tot een tapijt van intense imitatio en creatief contrapunt. Tegelijkertijd klinken in zijn werk ook al de voorbodes van de barok door.

13. Jan Brugman: Ic heb gheiaecht mijn leven lanc

Het gezegde ‘praten als Brugman’ dankt zijn oorsprong aan de wijdlopijge preken van de Franciscaan Jan Brugman (Kempens, ca. 1400 - Nijmegen, 1473), die begin vijftiende eeuw door Nederland rondreisde. Tijdens zijn reizen praatte hij zijn publiek – blijkbaar heel uitvoerig – bij over het geloof. Hij probeerde mensen met de levende volkstaal intiemer bij het geloof te betrekken. Hoewel Brugman strikt genomen Franciscaan was, staat hij hiermee in een lijn met Geert Groote, die ook de kerk probeerde te hervormen aan de randen van het instituut, met gebruik van de volkstaal en geloofsonderwijs in privékringen, buiten de liturgie. Brugmans gedicht *Ic heb gheiaecht mijn leven lanc* is teruggevonden in een liedboek dat afkomstig is uit Utrecht of omgeving, mogelijk uit een vrouwenklooster. Het is ooit toegeschreven aan het Agnietenklooster, dat rond 1400 is gebouwd. In hetzelfde gebouw huist nu het Centraal Museum. Ook binnen de vrouwenkloostercultuur en -devotie was tot op zekere hoogte ontsnapping mogelijk aan kerkelijke voorschriften, bijvoorbeeld door te zingen in de volkstaal.

14. Carel Hacquart: O vrede

Gambist-componist Carel (Carolus) Hacquart (Brugge, c.1640 – c.1701) schreef op verzoek van librettist Dirck Buysero het zangspel *De triomfeerende min* ter gelegenheid van de Vrede van Nijmegen (1678). De zonnekoning Louis XIV gaf zijn pogingen om de Nederlandse Republiek in te lijven op, toen zijn Engelse bondgenoot koning Charles II, na een verlies op Michiel de Ruyter, vrede sloot met de Republiek. Deze vrede maakte een welkom einde aan de de Franse belegering die begon met hun inval in het rampjaar 1672, die, zoals de uitdrukking klinkt, het volk redeloos, de regering radeloos en het land reddeloos maakte. Vier jaar na de instorting van het middenschip van de Dom en zes jaar na het Rampjaar, schreven Buysero en Hacquart deze “eerste Nederlandse opera” over de liefde die uiteindelijk alles overwint.

Bron: Grijp, Louis Peter. Tijdschrift Van De Koninklijke Vereniging Voor Nederlandse Muziekgeschiedenis 49, no. 1 (1999): 58-60.

Teksten

01. Sint-Radbod van Utrecht: In translatio beati Martini

Liber Sequentiarum Ecclesiae Capitularis Sanctae Mariae Ultraiectensis saeculi XIII (Codex Ultraiectensis, Universitatis Bibliotheca 417)

Tekst: Sint-Radbod, bisschop van Utrecht

AVE, SUMMA PRAESULUM EIA

O Christi gemma, meritis inclita, virtute lucida;

Nos audi, tua festa colentes annua, mundo celebra.

Alme pater, vox nostra te canit laude sonora.

Tu pro nobis, spes nostra, Martine, Deo Supplica.

Te Asia, notum in Europa, laudat omnis et Africa, gemma caeli fulgidissima;

Te Gallia, te patrem Francia, tua supplex ac Fresia, colit te fide catholica.

Caecis das viam, mutis qui loquelas; tu nos adiuva.

Mundans, immunda qui fugas demonia; nos hinc libera.

Qui suscitator trium mortuorum fueras, laxa nostrae mortis vincula.

Qui infirma iam curasti corporum plurima, sana nostrae mentis vulnera.

Qui Christum tua chlamyde partita tectum videras nocte secunda,

Fac prece tua criminum ut solvat nobis debita Christi gratia.

Laus tua Christus erat, quem tota mente semper colebas, hunc pro nobis implora,

Quo lapsis remedia tribuat praestans culpae veniam; hoc precibus impetra.

Lux super te effulsit angelica, dum libas mystica; nos per te protegat Christi dextera.

Mortis metam qui tuis praedixeras nil mortem trepidans, a morte animae tu nos libera.

Traiecti te chorus flagitat, o Martine, praesulem cum clero Deo commenda,

Per tua nos ut suffragia mereamur perfrui iam tecum luce superna.

Gegroet, hoogste der bisschoppen, komaan,

O Parel van Christus, beroemd om uw daden, stralend van deugd, hoor ons! Jaarlijks eren wij uw feestdag, die op heel de aarde wordt gevierd.

Zorgzame vader, onze stem bezingt u met een klinkende lofzang.

U bent onze hoop, Martinus, bid voor ons tot God.

U bent beroemd in Europa, geprezen in Azië en Afrika, stralende parel der hemel;

Frankrijk eert u als vader, uw smekend Friesland eert u in het universele geloof.

U die de blinden een weg geeft, de stormen een stem, help ons.

U die de slechte demonen verjaagt, bevrijd ons van hier.

U die drie doden deed opstaan, verbreek de ketens van onze dood.

U die vele zieke lichamen genas, genees de wonden van ons hart.

U aan wie Christus verscheen in de nacht, bedek met de helft van uw mantel,

bid dat wij van onze zonden worden verlost door Christus' genade.

Uw lof gold Christus, die u altijd eerde met heel uw hart, roep hem aan

opdat hij onze fouten geneest, onze zonden vergeeft; bewerkstellig dit met uw gebed.

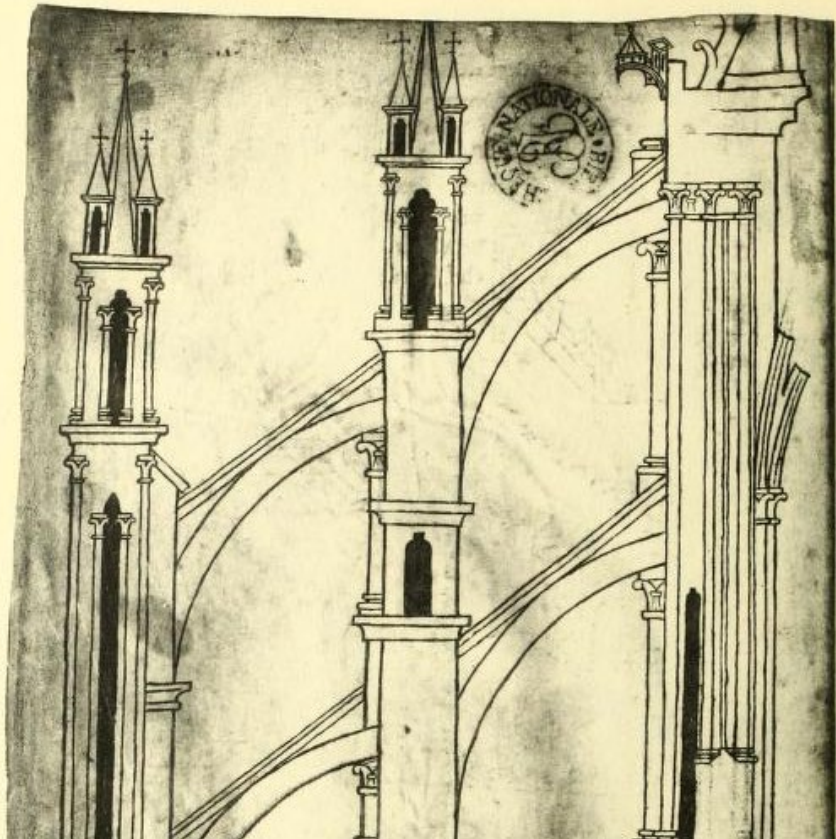
Beschenen door het hemellicht proeft u het mysterie, moge Christus' hand ons beschermen door u.

U die onbevreesd uw eigen dood voorzegd had, bevrijd ons van de dood van onze ziel.

Het koor van Utrecht verzoekt u, Martinus, beveel de bisschop en de clerus aan bij God,

opdat wij door uw hulp waardig zijn met u het hemels licht te aanschouwen.

Vertaling: Gideon Verstegen.

02. Anon.: Gloria

Utrechtse fragmenten, Utrecht, universiteitsbibliotheek, NL-Uu 37., ca. 1400.

Gloria in excelsis Deo
et in terra pax hominibus bonae voluntatis.
Laudamus Te. Benedicimus Te.
Adoramus Te. Glorificamus Te.
Gratias agimus Tibi propter magnam gloriam tuam.
Domine Deus Rex caelestis, Deus Pater omnipotens.
Domine Fili unigenite, Iesu Christe.
Domine Deus Agnus Dei, Filius Patris.
Qui tollis peccata mundi, miserere nobis.
Qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram.
Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nobis.
Quoniam Tu solus Sanctus, Tu solus Dominus.
Tu solus altissimus, Iesu Christe.
Cum Sancto Spiritu in gloria Dei Patris.
Amen

Eer aan God in den hoge
en vrede op aarde aan de mensen die Hij liefheeft.
Wij loven U. Wij prijzen en aanbidden U.
Wij verheerlijken U en zeggen U
dank voor uw grote heerlijkheid.
Heer God, hemelse Koning, God almachtige Vader;
Heer, eniggeboren Zoon, Jezus Christus;
Heer God, Lam Gods, Zoon van de Vader;
Gij die wegneemt de zonden der wereld, ontferm U over ons;
Gij die wegneemt de zonden der wereld, aanvaard ons gebed;
Gij die zit aan de rechterhand van de Vader, ontferm U over ons.
Want Gij alleen zijt de Heilige. Gij alleen de Heer.
Gij alleen de Allerhoogste: Jezus Christus.
Met de Heilige Geest in de heerlijkheid van God de Vader.
Amen.

Vertaling: officiële vertaling voor gebruik in de Nederlandstalige katholieke liturgie.

03. Kurt Bikkembergs: Canzone 164 di Francesco Petrarca

Uitgegeven door Sulasol, Helsinki 2019

Dedicato a Daan, Ernesto, Stijn e Willem per il quinto anniversario di l'ensemble Impulso.

Or che 'l ciel et la terra e 'l vento tace
et le fere e gli augelli il sonno affrena,
Notte il carro stellato in giro mena
et nel suo letto il mar senz'onda giace,
veggio, penso, ardo, piango; e chi mi sface
sempre m'è inanzi per mia dolce pena:
guerra è 'l mio stato, d'ira et di duol piena,
et sol di lei pensando ò qualche pace.
Così sol d'una chiara fonte viva
move 'l dolce et l'amaro ond'io mi pasco;
una man sola mi risana et punge;
e perché 'l mio martir non giunga a riva,
mille volte il dì moro et mille nasco,
tanto da la salute mia son lunge.

Nu aarde en hemel zwijgen, en wolk en wind
en dier en vogel slapen, en de wagen
der sterren door de nacht wordt voortgedragen
boven een zee die roerloos vrede vindt,
waak, peins, gloei, huil ik, zinneloos verblind
door haar wier zoete pijnen mij belagen,
steeds als ik me, door 't strijden lamgeslagen,
in vredige gedachten aan haar bind.
En zo ontvloeit aan één heldere bron 't
bitter en zoet waaruit ik voedsel haal,
en één hand is 't die mij geneest en wondt.
En op dit slagveld sterf ik duizend maal
per dag om duizend maal weer te herleven.
Zo ver ben ik van mijn geluk verdreven.

Vertaling: Frans van Dooren, Bron: De Tweede Ronde. Jaargang 18, 1997.

04. Orlandus Lassus: Quid prodest stulto

Mellange d'Orlande de Lassus, uitgegeven Parijs 1570

Quid prodest stulto habere divitias cum sapientiam
emere non possit,
qui altam facit domum suam quaerit ruinam,
et qui evitat discere incidet in malum,
qui perversi cordis est, non invenit bonum.
Vanitas vanitatum et omnia vanitas.

05. Nicolas Gombert: Domine si tu es

Musica quatuor vocum liber primus, uitgegeven door Girolamo Scotto, Venetië 1539.

Tekst: Matteüs 14: 28-31

Domine, si tu es,
jube me venire ad te super aquas.
Et extendens manum, apprehendit eum.
Et dixit Jesus:
Modicae fidei, quare dubitasti?

Cumque vidisset ventum validum venientem,
timuit, et cum coepisset mergi,
clamavit: Domine, salvum me fac.
Et extendens manum, apprehendit eum.
Et dixit Jesus:
Modicae fidei, quare dubitasti?

06. Richard Hol: Gebed in den Storm

Tekst: Frisius

Koor

De stormwind jaagt de wilde golven tot bergen hoog opeen
De broze kiel in schuim bedolven drijft reddeloos daarheen
En ginder daagt aan lij een sombre klippenrij
Daar in den golvenschoot wacht ons een wisse dood!

Solist

Moed mannen in uw lot, de hoop is niet verloren
Rigt slechts het oog op God
Hij kan uw béé verhooren
Vertrouwt uw lot aan hem
Hij kan ons nog bewaren!
Het woeden van storm en baren zwijgt op zijn stem!

Hoe kan rijkdom een dwaze van nut zijn, als hij geen wijsheden
wil verkrijgen?

Wie zijn huis hoog bouwt, zoekt naar zijn ineenstorting,
en wie vermijdt te leren, zal in het kwade vallen,
wie een verdorven hart heeft, zal het goede niet vinden.
Ijdelheid der ijdelheden en alles is ijdelheid.

“Heer”, antwoordde Petrus, “als Gij het zijt, zeg mij dan dat ik over
het water naar U toe moet komen.”
Terstond stak Jezus zijn hand uit en greep hem vast, terwijl Hij tot
hem zei: “Kleingelovige, waarom heb je getwijfeld?”

Maar toen hij merkte hoe hevig de wind was, werd hij bang; hij
begon te zinken en schreeuwde: “Heer, red mij!”
Terstond stak Jezus zijn hand uit en greep hem vast, terwijl Hij tot
hem zei: “Kleingelovige, waarom heb je getwijfeld?”

Bron: Willibrordvertaling 1975

Koor

Maar wij vergaan en ginder beidt de dood
En ginder daagt aan lij een sombre klippenrij
Daar beidt ons de dood

Tot u, o God, tot u roept onze bede in stormgeloei en golfgebruis.

Leid Gij ons veilig naar de zede, breng ons bij vrouw en kind te
huis!

Maar zal de vloed ons ras verslinden, maar is 't uw wil dat wij
vergaan,

Laat ons bij u genade vinden, neem gij den armen zeeman aan.
Aanhoor, o God, des zeemansbede in stormgeloei en golfgebruis,
Aanhoor ons God, aanhoor ons God, aanhoor ons!

07. Anon.: Sceiden

Gruuathusehandschrift, Hs. Den Haag, Koninklijke bibliotheek 79K10, Brugge ca. 1405–1410

Tekst: toegeschreven aan Jan Moritoen

Sceiden, onverwinlic leit,
Onvruechdelijc es dijn beghin,
Dat nemic waerlic up mijn heit:
Ten brinct gheen dinc meer lidens in.
Sceiden, du dwincx herte ende zin.
So langher tijt, so meer verdriet,
Sceiden, dune ghenouchs mi niet.

So liever lief, so liever paer,
So meer verdriets den herten zi
Int sceiden hets een ure een jaer,
So lanc so meer verdriets in mi,
En hooptic niet om comen bi,
Mijns lijfs gheduer waer als een riet;
Sceiden, dune ghenouchs mi niet.

Al es tbehin des sceidens zuer,
Tlanghe merren en es niet zoet;
So langher dat de tijt gheduer
Te meer verlangens in den moet.
Sceiden, nie en waerstu goet,
Noch nie es heil van di ghesciet;
Sceiden, dune ghenouchs mi niet.

Als ic of sciet mi was so wee,
Mine dede nie dinc so grote pijn;
Nu pijnt mi dusent waerven mee
Dat ic so langhe van haer moet zijn.
So sere verlanct der herten mijn,
In weet niet wes mi es ghesciet;
Sceiden, dune ghenouchs mi niet.

Hope, nu hebt mijns levens danc,
Vor alle dinc ghi mi verhuecht;
Al dinct mi tmerren wesen lanc,
In dinen troost vindic ghenuecht.
Ic biddu God mi zaen bewuecht,
Bi haer, daer ic mijn hertze liet;
Sceiden, dune ghenouchs mi niet.

08. Krantenbericht

Oprechte Haerlemse Saterdagse Courant, 4 augustus 1674

Uytrecht den 2 Augusti. Gisteren avont ten half achten ontstont hier een schrickelick onweer, dat tot half negen toe duurde; doch het slimste was gedaen in een quartier-uurs: den hemel stont gedurigh in licht en vlam, en 't was schrickelick den donder en vreeselycke winden te hooren, dat verselt wierdt met het nederstorten van schoorsteenen, daecken, gevels ende toornen, dat ieder een ongemeene verbaestheyten aenbracht, en dat heeft veele van een aertbevingh doen sprecken: de kerck van den Dom tot het choor toe lagh met pylaren en al ten half achten al onder de voet als een puynhoop, sonder dat de Domtoorn eenigsints beschadigt is [...]

09. Alphons Diepenbrock: Ecce quomodo moritur

Tekst: *Liber Usualis*, p. 767-768, Stille Zaterdag Responsorium 6, vers 1-2.

Ecce quomodo moritur vir justus, et nemo percipit corde.

Viri justi tolluntur, et nemo considerat.

A facie iniquitatis sublatus est justus, et erit in pace memoria ejus.

In pace factus est locus ejus, et in Sion habitatio ejus.

Zie hoe de rechtvaardige sterft en niemand het ter harte neemt.

De rechtvaardigen worden weggenomen en niemand slaat er acht op.

In 't gezicht van de ongerechtigheid wordt de rechtvaardige weggenomen, en in vrede zal zijn nagedachtenis zijn.

In vrede is zijn rustplaats bereid en in Sion is zijn woning.

10. Cypriaan De Rore: Datemi pace

Di Cipriano de Rore il secondo libro de madrigali a quatro voci con una canzone di Giannetto sopra di Pace non trova, uitgegeven door Antonio Gardano, Venetië 1557.

Tekst: Francesco Petrarca (Arezzo 1304 - Arquà nabij Padua 1374), *Canzoniere* 274

Datemi pace, o duri miei pensieri:

Non basta ben ch'Amor fortuna e morte

Mi fanno guerra intorno e'n su le porte

Senza trovarmi dentro altri guerrieri?

Laat mij met rust, o kwellende gedachten!

Kan Amor niet met Dood en het Lot volstaan

Die als één vijand voor mijn poorten staan?

Moet ik van binnen vijandschap verwachten?

E tu, mio cor, anchor se' pur qual eri?

Disleal a me sol che fiere scorte

Vai ricettando e sei fatto consorte

De' miei nemici si pronti e leggeri?

En jij, mijn hart, durf jij mij zo verachten?

Verraderlijk trok je verraders aan

En hebt het werk van vijanden gedaan

Die snel zijn en tot alle kwaad bij machte.

In te i secreti suoi messaggi Amore

In te spiega fortuna ogni sua pompa

E morte la memoria di quel colpo

Fortuna kan door jou weer triomferen

En Amor kan aan jou geheimen kwijt;

De Dood herinnert je nog aan de slag

Che l'avanzo di me convien che rompa

In te i vaghi pensier s'arman d'errore:

Perche d'ogni mio mal te solo

Die wat er van mij rest zal ruïneren.

Jij bent het die ik al mijn kwaad verwijs,

Jouw waan die zich met dwaling wapent.

11 Josquin Desprez: Mille regretz

L'unziesme livre contenant 29 chansons amoureuses a quatre parties, uitgegeven door Tielman Susato, Antwerpen 1549.

Mille regretz de vous habandonner,
Et deslongiers vostre fache amoureuse,
Jay si grant doeul et paine dolorouse,
Quon my verra brief mes jours definir.

Duizendmaal spijt dat ik je moet verlaten
en je lieve gelaat moet achterlaten,
ik voel zoveel verdriet en smarten van pijn
dat mijn leven wel snel ten einde zal zijn.

12. J.P. Sweelinck: Psalm 90: 'Tu as été'

Livre Second des Pseaumes de David, uitgegeven door Hendric Barentsen, Amsterdam 1613

Tu as été, Seigneur, notre retraite
Et sûr recours de ligné en ligné:
Même devant nulle montagne née,
Et que le mond' et la terre fut faite,
Tu étais Dieu déjà comme tu es,
Et comm' aussi tu seras à jamais

Here, Gij zijt ons een toelucht geweest
van geslacht tot geslacht;
eer de bergen geboren waren,
en Gij aarde en wereld had voortgebracht,
ja, van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God.

13. Jan Brugman: Ic heb gheiaecht mijn leven lanc

Het liederenhandschrift Berlijn 190, Hs. Staatsbibliothek zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz germ. oct. 190. Ca. 1480, omgeving Utrecht.

Tekst: Jan Brugman.

Ic heb gheiaecht mijn leven lanc
al om een joncfrou scone,
die alresoteste wijngaertranc,
die daer is in shemels trone;
met enghelen is si om beset,
ic en can daer niet bi comen;
mijn sonden hebbent mi belet,
des ic mi mach bedroven.

Ik wil opstaen, tis meer dan tijt,
ende soeken hem alleine
der joncfrou soon, diet al verblijt,
Jesu ist dien ic meine;
hi is den wech, als men verclaert,
ic wil mi tot hem keren,
den rechten wech ter joncfrou waert
mach ic noch aen hem leeren.

Ic bin verdoelt op deser jacht,
die werelt heeft mi ghelogen,
ghenoechte heb ic seer gheacht,
in wanen bin ic bedroghen;
rijcheit ende lof heb ic ghemint
ende idelheit utvercoren;
int jaghen bin ic dus verblint,
den wech heb ic verloren.

O Jesu heer, nu bid ic di
uut al mijns harten gronde,
van sonden wilt mi maken vri,
dats nu ende tallen stonde;
doet mi die pure moeder dijn
met suverheit aenscouwen,
doer haer wilt mijns ghenadich sijn,
ic wil haer dienen met trouwen.

Der enghelen vroeht, wilt op mi slaen
dijn ontfermhertighe oghen;
ic heb u grotelic misdaen,
des is mijn hart in doghen;
ghi sijt des sondaers toeverlaet
ende troesterse der armen,
ghi sijt die gheen daert al an staet:
wilt mijns doch nu ontfarmen.

Mijn vrienden, maghen ende scat
die sullen mi beswiken,
die scriftuur bewijst wel dat,
ic moet alleine gaen striken;
o moeder Gods, daerom wilt staen
bi mi als ik sel sterven,
want ic moet loen naet werc ontfanen,
wilt mi ghenade verwerven.

14. Carel Hacquart: O vrede

Libretto: Dirck Buysero (Den Haag, 1644 - Rotterdam, 1708)

De triomfeerende min, vredesspel, Amsterdam 1680

O Vrede, die zoo lieflyk harten bind,
Boey ons onscheid'lyk met uw keten.
Wie kan in kryg van vreugde weten.
Maak dat de Vrêe van elk weer zy bemint.

Die dit liedekijn eerstwerf sanc,
is seer ghequetst van binnen;
sein vleisc heeft hem ghemact so cranc,
dat hi is flau van minnen;
o Jesus, die dranc den bitteren dranc
ant cruisc om smenscen wille,
behoede ons van der hellen stanc
ende van des duvels quelle.

Tot slot

Voor hulp, steun, advies, spel, regie, techniek, onderdak, maaltijden, vervoer, fotografie en film, vertaalwerk, goede wil, sponsoring, aanwezigheid en veel andere waardevolle bijdragen, willen wij graag de mensen bedanken zonder wie het maken van dit album niet mogelijk geweest was: Kurt Bikkembergs, Ben van Hoeflaken, Leo Knikman, Koen Leenaers, Jan van Lent, Wouter Lucassen, Marijke Mulder, Elsie Reiziger, Merel Spruit, Ruben Timmer, Gideon Versteegen en Juun Voorhoeve, en onze ouders, de mensen van de Onderwegkerk en de bewoners van Blauwkapel.

Dit album is tot stand gekomen met behulp van fondsen/stichtingen. Wij bedanken Kees Eijrond Fonds, Provinciaal Utrechts Genootschap en Vermeulen Brauckman hartelijk voor hun steun.

Kees Eijrond Fonds

VERMEULEN
BRAUCKMAN

PUG

Verantwoording afbeeldingen

1. Jan en Hubert van Eyck, *Het Lam Gods* (1432), uitsnede met Domtoren. Bron: Sint-Baafskathedraal Gent, www.artinflanders.be, foto: Dominique Provost. (Voorpagina en albumhoes)
2. *Gezicht op de ruïne van het schip van de Domkerk te Utrecht uit het oosten: het schip, met op de achtergrond de westgevel, en de Domtoren*, H., 1674. Bron Saftleven: Het Utrechts Archief (Pag. 6)
3. *Profiel van de stad Utrecht uit het westen gezien: het gedeelte met de Pieterskerk, de Buurkerk en de Domkerk en op de voorgrond de Kruisvaart. De tekening is in spiegelbeeld*, Saftleven, H. 1669. (Pag. 11)
4. Tenorpartij uit *Mellange d'Orlande de Lassus*, 1570. (Pag. 12)
5. *Gruuthusehandschrift* hs. Den Haag, KB, 79 K 10, Sceiden: II.96 Sceiden, onverwinlic leit (27v) (Pag. 14)
6. Manuscript *Ecce quomodo moritur* (Pag. 15)
7. Uit het schetsboek van Villard de Honnecourt, mogelijk een kerkaannemer. Tekening van een Gotische luchtboogconstructie, vroege dertiende eeuw. (Pag. 19)
8. *Gezicht op de ruïne van het schip van de Domkerk te Utrecht uit het zuiden: de grafkapel Taets van Amerongen en de kapel Van der Vecht in de noordelijke zijbeuken ten westen van het noordertransept waarvan rechts een gedeelte van de westgevel zichtbaar is*, Saftleven, H., 1674. (Pag. 24)
9. *Gezicht op de ruïne van het schip van de Domkerk te Utrecht uit het zuidwesten: de noordelijke buitenste zijbeuk en de kapellen Van der Vecht en Taets van Amerongen*, Saftleven, H., 1674. (Achterzijde)

